

25238

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Jämtland

Näs' sn

4/2 63

Sandberg, Hanna. 1963.

UL177:s frigos. M. 132 Bär och frukter
i hushållet.

8 bl. 40

25238

Om bär och frukt i hushållet.
De bär vi förr mest använde var lingon.
Det mesta av mosen kokades utan
socker. Riktigt kokade höll den sig
lika fin länge. Den varken mögla eller
jäste. I början av nittonhundratalet,
då blev det mera vanligt att plocka
även hallon och blåbär. Då jag var
barn så fick vi plocka all sorters
vilda bär och sälja. Det ansågs som
slöseri att koka de sorters bär som
måste kokas i socker. Att någon bär-
sort var ohälsosam kan jag inte minnas.
Men min Mor sade att då hon var
barn, någon gång mellan artonhundra
sjuttio och åttio. Då blev hon varnad
av sina föräldrar, (Åt int bera
dä bli sa hongru då) Det
befodrade mallusdelv och det var
väl smält om mat. Vi kokade mos
av Odon en sommar, Den liknade blå-
bär, men var ej lika god.

1.
Jämsl, län
Näs socken
Juli 1963.

Beteckning bärskog.

Det brukar växa olika sorters bär där som överkrånglar på gott. Då stubbarna stått något år och murkmat brukar det bli gott om lingon. Lingon växer även på duvor i kanten av myrmark. Det kan växa gynnigt några år, och så helt borta ett annat år.

Vi säger här "Bärskog" vad än vi är och letar efter för bär. Vi hade en backe som vi kallade "blåbärspre"

Det var så mycket bär, så vi bjöd folk från andra byar att komma och plocka. Det varade i tre år, Sedan finns inte några bär, knapp rised. Vad det kunde bero förstår vi inte. Där som hallon växer kallar vi "Hallonvähl". Det växer samlingar av hallonris, efter något år som de har byggas bränder, Då kan det bli mycket hallon, Men det är inte beständande. Det jussom växer ifrån sig och går ut.

Om rätt att plocka bär.

3.

Någon särskild bestämmelse känner jag ej till. Men vi plockade aldrig ett bär på annans mark utan lov.

Om vi kom på någon annan på vår mark så trändes det ledsamt. Men det hände sällan förr. Nu har alla rätt att plocka var som helst. Markägaren kan bli utan ibland. Det ansågs som en skam, att ha så gott om tid och gå till skogen för att plocka bär. På det blev då mest barnen som gick plocka. Det fick förfaras stora värden i bär förr i tiden. Det gick heller inte att köpa mycket socker. Och utan socker gick inte koka hallon och klåbär. Därav kom det sig att vi fick välja det mest. Det mesta var hjortron, då de är riktigt mogna kallas de "mylta" De växer på myrmark vid sjöar & vattensamlungar. En del är är det mycket av hjortron, & bland inga alls. De är så ömtåliga för frost.

Herregårdar omkring Södersjön.

Någon herregård finns nog inte. Måjligen någon storbonde, som blir småtorpare emot de stora herregårdsen i Södra Svergie. Skall det säljas här så har det varit på torget i Östersund. Nu säljs det hos nya köpare som i sin tur levererar till storföretag och Inrättningar.

Klädedräkt i skogen

På huvudet en halsduk som går knyta om hela huvudet och ha endast ansiktet bart. Långstrumpor och gäxor. Om det är blött i skogen stövlar. Numera har kvinnorna långbyxor och ha då klara vristen med kortstrumpor. Vidare en blus eller skjorta med lång ärm, för att myggen ej ska komma åt att sticka armarna. - Matsäck och kaffe. Ibland för mer än en dag, om det är långt och man får mata över i någon jäbovall. Det börjar försvinna jäbolinet, och husen eldas väl upp.

Kärl för bärgsläkning.

5.

Näverkonstar och korgar av näver, var väl de mest vanliga. Så gjordes korgar av enelvästar samt laggkärl av enel.
Byttor och kaggas, det är ett fint vörte som ej ger någon osmak eller besmak. (Bärnes) mes, fanns då hemma när jag var barn. Den hade Morfar gjort själv. Med den bar Morfar hem stora bördor med m.m. Flur och av vad virke den var gjord så kan jag inte minnas. Men dottern björk och enel.
Björk till själva stammen, som ryad till bräder eller ribbor, som brändes väl i för högsättring, och så brända enelvästar att kindra ihop med, Sösj bärna, de blev då sega och starka. Så hade de läder att skära smörren av. Garvade ludar själva. Jag minns då att den mesen var tung o stel.
Så kom kringfarande korghandlare så fick vi lätta större korgar att plocka tingon i. Hjortron, Mylta ^{de} är övermogna, de måste plockas i säta kärl, så ej oeffna rinner bort.

Sed vid bärplockning.

6.

Vi fick som barn lära oss att det var synd och oriktigt att plocka bär på söndag. Allt arbete på helgerna skulle vila.

Märkes-dagar för bärskörd känner jag ej till. Men i helhet för sommaren. Om solen skiner klart på juldagen, då blir det varm o solig sommar. Men om det är grått och muligt. Juldagen på blir sommaren regnig och kall. Den tjugoåttonde januari på Karl-dagen ömskas vackert väder. Så får vi då ej kall och rustig vinter. För vi en varm sommar, ja då mognar både säd och frukter. Det var omkring artonhundra i mitten eller senare hälft som Bruskären blev planterad, så Rödvinbär, och Svartvinbär och Hallon. Jordgubbar kom i början av nittonhundra. Jag var mellan femton, tjugo år innan jag såg en jordgubbe. Nu har de mer eller mindre land i varje gård. Det finns ännu större odlingar för oss alla.

Hemförsting av bär.

7.

Det jag minnes från barndom o ungdomsåren var att bära, både på ryggen och armarna. Ibland kunde vi komma på ett så bra bärställe att kärnen ej räckte till. Då gjorde vi kydden av förkläden och halsdukar. Och slet ganska hårt. All bär är tung, men mylla lyngst. I Oaviks fjällen var det vanligt att med häst körja kaggar, som var lastade i skärskild gjorda klövjesadel och hästen traskade över myrar. Vadade över åar och klev över fjällst. Myllan stampas ihop råa i kaggar. Och den skall gå spara "så" länge, de mindre mogna kokas till mos (grök), utan socker. Detta är en delikatess!

Norrlands appelsiner. Det rades att om en liten liten fågel, som vi kallar "Te-da" skrek sitt te, te, te, te, då skulle det bli lätt och surt-små i bärskogen. Men om en Rödtyua skrek, då var bäst att gå hem. Numera räker man bil så långt in i Fjället och skogen, det har blivit vägar överallt.

Rensning av bär.

8.

Vi fick mest använda gamla drag, då vi rensade lingon. Nu höjer jag ena änden på bakbordet och lägger ribbor på sidorna. Så står jag bären; hög på övre änden. Då rullar bären ned i ett stort drag. Skräpet motar jag med en krödsop. De har nu uppfunnit en bärrensare som går bra. Ett brett lyg spränd över två rullar. En högre och en lägre så att det blir sluttning. Då drages den övre rullen med vev, så att lygget går runt mot den högre. Bären åker utifrån, men skräpet följer lygget uppför och ramlar ned på motsatta hållet. Det går rensa endast lingon på detta sätt. För blåbär blir det drag eller bricka; och plocka skräpet med fingrarna. Hallonen måste man se inuti, och de äre vartenda bär, skräpet går väl fj bort, men ibland är det mask i hallon. Krukbären gör en väl lite olika. En del användes sat. En del moppa med fingrarna. Det går fortare. Smultron finnes ibland. De ätes råa med gräddmjölk o socker.